

LENKEY JÁNOS TÁBORNOK HALÁLA.

CSIFFÁRY GERGELY: LENKEY JÁNOS ÉLETÉNEK VÁLLSÁGOS PILLANATAI

Kép: Lenkey János halála Aradon 1850.február.9 -Heyer Arthur tollrajza (1898)

A kép megjelent Boross Vilmos: Szabadságharcunk emlékei kiadványában (1898-ban)

CSIFFÁRY GERGELY:

Lenkey János életének válságos pillanatai

Megjelent: A Hatvany Lajos Múzeumi Füzetek 13

A TAVASZI HADJÁRAT (1996. március 14-i tudományos konferencia anyaga)
Hatvan, 1996

Anyai nagyapám,
dr. Látrányi Sándor (1883-1928) orvos emlékére

Tanulmányom témájául Lenkey János életrajzának töréspontjait, kritikus szakaszait választottam. Arra kerestem a választ, hogy találunk-e hiányosan ismert életében olyan fogódzókat, amelyekkel értelmezhetővé válik tragédiába torkolló pusztulása.

Nem könnyíti a munkánkat az a körülmény, hogy Lenkey János nem írt börtönnaplót, visszaemlékezést személyes sorsáról, élményeiről. A forradalom előtti időszakáról mindössze két olyan magánlevele és egy hivatalos meghatalmazása maradt fenn, amelyek magántulajdonban vannak¹ A forradalom és szabadságharc korából 12 hivatalos levele maradt fenn² Ezenkívül publikációból ismerjük azt a két vallomást, amelyeket az aradi börtönben írt.³ Tudományosan Freud bizonyította azt, hogy az emberi jellem formálódásának döntő időszaka az egyén gyermekkorára esik.

Lenkey Jánost a legelső súlyos lelki megrázkódtatás gyermekkorában 2-3 évesen érte, amikor a szülei elváltak.⁴ Az előzményekhez tartozik, hogy apja 1800.december 9.-én Egerben vette nőül a 20 éves, s rendkívüli szépnek mondott Keszlerffy Teréziát, aki vagyonos családból származva igen szép hozománnyal rendelkezett. Az Esküvő után Bécsben telepedtek le, ahol apja borkereskedést nyitott. Még a császárvárosban született a bátyja Károly, 1803.-ban. A napóleoni háborúk miatt azonban hol Egerben, hogy Bécsben laktak. Így született Egerben 1807.szeptember 7.-én az anyakönyvi bejegyzések szerint Lenkey János.

Lenkey Károly feleségének bizonyára nem tetszett az örökös vándorélet, ezért 1810.-ben rávette férjét, hogy a bécsi borkereskedést adja át testvérének, Lenkey Ákosnak.

Viszont ezután sem hagyott fel a magyarországi borok begyűjtésével és szállításával még további 2 évi. miután a családi béke helyreállítására tett kísérlete kudarcba fulladt, 1812.-ben felesége elhagyta az egri otthonát és fiaival visszaköltözött a szüleihez.

¹ T. Ágoston László, 1985.31-35

² E helyen köszönöm dr. Csikány Tamás (Budapest, Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem) és dr. Hermann Róbert (Budapest, Hadtörténeti Intézet és Múzeum) történészeknek azt az önzetlen segítséget, hogy az általuk felkutatott Lenkey-leveleket a rendelkezésemre bocsátották

³ KATONA Tamás, 1979.182-185; 241

⁴ Eger, Telekesy utcai Főplébánia. Egyházi anyakönyv. Kereszteltek.1803-1812. Eger, VII/a kötet.178.lap.

Lenkey Károlyt az apát, igen elkésérítette, hogy a felesége otthagya, ezért rövidesen értékesítette minden vagyonát, s áttelepült Aradra. A család felbomlása alapvetően egész életére szólóan megváltoztatta a gyermek Lenkey János életét. 1849.-ben az aradi várbörtön orvosának mondta erről: „ő már kétéves korában szüleit meg sem kérdezve, célszerűbbnek tartotta volna, hogy a maga útját járja”⁵

A családi háború és a válóperrel járó huzavona 1817.-ig elhúzódott az egri érsek előtt.

Neveltetéséről azt írta Szilágyi Sándor, hogy az apja papnak neveltette, ő mégis katona lett.⁶ Így hétéves korában apja Bécsbe küldte öccséhez, Lenkey Ákoshoz, aki őt a Löwenburg Intézetbe adta.⁷ Itt olyan alapos nevelést kapott, hogy az apja legnagyobb megdöbbenésére kilencéves korára elfelejtette a magyar szót. Habár a magyar nyelvet kezdte elfelejteni, a családi hagyományok és a származás tudata mélyen gyökeret vert benne. Viselkedéséről írták ez időben róla: „Ott is szeretett dolmányban járni, miért gyakran térdepelni kényszerült.”⁸ a német szellemű iskolában nem vették jó néven, hogy a gyerek Lenkey mintegy tüntetőleg hordta a magyar viseletet, ezért gyakorta büntették.

A Löwenburg Intézetbe 1922-ig járt. Még nem töltötte be a 15 életévét, amikor egy szegény nemesember számára kínákozó papi, jogi vagy katonai pálya közül – nyilván a család akaratára hallgatva – a legutóbbit volt kénytelen választani. Így 1822. július 22.-én az apja akaratából besorozták a 32 gyalogezredbe mint hadapródot, majd innen kikerülve a Bécs melletti korneuburgi utászkar iskolában folytatta tanulmányait. Még csak 19 esztendő, amikor 1827. január 1.-től hadapródként az I. Vilmos württembergi királyról elnevezett 6. huszárezredhez vezényelték⁹

Mint a hagyományos magyar elit fegyvernem jól képzett tisztje a szokásos ütemben emelkedett a ranglétrán: 1828.-ban alhadnagy. 1982.-ben főhadnagy, 1939.-ben másodkapitány, s 1843 februárjában kapitány és századparancsnok¹⁰

Személyére, jellemére, tulajdonságaira, családjával való kapcsolataira mindössze kettő, a forradalom előtt keltezett, bátyjának írt magánleveléből tudunk következtetéseket levonni. Ezekben már a felnőtt Lenkey áll előttünk. Az egyik 1840. október 22.-én, a másik 1848. március 12.-én íródott.¹¹

1840.-ben írta, hogy már két éve nem hallott hírt bátyjáról, miközben az ő három levele is megválaszolatlan maradt, azért megsértődött, s ezen oknál fogva nem írt. Ez alkalommal azért fogott tollat, hogy bátyja közelgő névnapja (november 4) alkalmából gratuláljon. Megtudjuk, hogy egyedül, rendszeres

⁵ Dr. Jacob Böhm cs. kir főorvos 1849.szeptember 24.-én jegyezte fel naplójába.

⁶ Szilágyi Sándor, 1850. 137

⁷ Lenkey Károly levele 1968, december 19 Egervári (Potemkin) Ödönnek. A Friedeich von Löwenburg gróf által még a XVIII. század derekán alapított iskola célja az osztrák és a magyar nemesi ifjúság nevelése volt.

⁸ Szilágyi Sándor: 1850.137

⁹ Barta Albert: 1930.100

¹⁰ Katona Tamás, 1979.II.142

¹¹ T. Ágoston László: 1983. 31-35

levelezéssel unokahúgával, Lenkey Emmával tartja a kapcsolatot. „Emma bizonyára jószívű, kegyes angyal, az egyetlen rokonom, aki hébe-hóba szerencsétlen levelével, tőle hallok szeretett hozzátartozóim hogylétéről, és ezt annál is inkább meg kell köszönöm, mert alig láttam őt életemben, utoljára még gyerek koromban”¹² Az anyjával is igen ritka a kapcsolata, aki utoljára 1839-ben (!) írt neki. „Anyánk kapitányi előléptetésem alkalmával írt utoljára, inkább fájdamasan mint örömmel nyilatkozott a dolgról, és szerencsekívánatot helyett inkább átkot szórt ártatlan fejemre csak azért, mert engem is, mint tudod, Lenkeynek hívnak, és mert nem hagyom drága apámat a sírban sem szidalmazni.”¹³ Megjegyzi, bár anyját szereti, mégis évente kétszer úgy ír neki, hogy választ sem vár. Nevelőapjának – Lenkey Ákosnak – Lenkey János soha nem írt, csak utal a levelében arra, hogy reá régóta haragszik, aminek Lenkey lehet az oka.

Ezután sértődött, önsajnálkozó és szemrehányó hangnemben azt írja a bátyjának, hogy az apjuk halála óta minden vagyonáról lemondott „Te is haragszol rám, istenemre, nem tudom miért, nem akarok szemrehányást tenni, én már régen, azaz 1836 óta lemondtam minden világi boldogságról, de azért fáj, hogy ennyire egyedül állok a világban”¹⁴ Azt írta, egészséges, de a kedélye rossz. „Egészségi állapotom elég jó, de a kedélyem beteg és örömtelen, szellemem tettekre szomjazik, amelyek azonban földi életem során aligha kerülnek napirendre.”¹⁵ Sajátos egyéniséget tükröz ez a 33. éves Lenkey János, könnyen sértődő, önsajnálkozó típus, ő mindenkit szeret, akibe viszont mindenki belemar. Nyolc évvel későbbi levelét Lenkey János Stanislauból írta, 1848. március 12.-én, a forradalom előestéjén.

Több szempontból is érdekes e levél, amelyből kiderül, hogy bár korábban lemondott az örökségéről, utóbb mégis valamilyen pénzbeli követelést támasztott bátyja felé, akinek ezúton nyugtázta a küldött pénz kézhezvételét.

¹² T. Ágoston László: 1983.33 – Lenkey Emma Peregrini Elek miniszteri osztálytanácsos felesége volt.

¹³ Lenkey János apja 1836.-ban hunyt el.

¹⁴ T. Ágoston László.1983.33

¹⁵ T. Ágoston László: 1983.33

LENKEY JÁNOS
honvéd tábornok
Eger, 1807. szeptember 7. – Arad, 1850. február 9.

Később pedig írja, hogy már egy fillérrel sem tartozik a testvére. ”Egy fillérrel sem vagy már adósom, én sem kérek Tőled soha az életben semmit. Semmim nincs és koldus maradok, de olyan koldus, aki nem kér semmit”

Szemrehányó hangnemben kezdi sorait, mert bátyja nem értesítette egy halálesetről. A testvére előző levelére válaszolva felrója, hogy annak nincs bizodalma hozzá. Bántóak a levél írójának az önérzetes sorai.¹⁶

¹⁶ T. Ágoston László:1983. 34.

Az ifjabb Lenkey szavai meghökkentő magányosságról és elhidegült családi viszonyokról árulkodnak, amiért a kapcsolatok nélkül maradt János környezetét hibáztatja. „Úgy tűnik, minden közeli rokonom elfelejtett, oly sok levelem hosszú ideje válaszra vár. Kinek köszönhetem ezt az elhidegülést, nem tudom, de tiszta lett előttem, hogy ami régebben annyira fájt, most már megvigasztalódtam, és szinte teljesen mindegy, gondolnak-e rám, vagy sem.”

Rokonai közül egyetlen kivételként szeretettel emlékezik Lenkey Ákos nagybátyjára, akivel szinte furcsa a kapcsolata, mert személyesen soha nem írt neki, mégis ő az, aki a rokonok közül egyedül, folyamatosan figyeli az ő sorsát. Különösen érdekes, hogy e távoli garnizonban is tud 1848 eleji nyugat-európai forradalmakról. „Nehéz idők jönnek, rövidesen háború lesz és remélhetőleg arról a hadseregről sem feledkeznek meg, amelyhez tartozom, tehát az isten és a sors úgy látja jónak, hogy elszólít engem a küzdők sorából, ennek következtében talán nem is látjuk egymást az életben”¹⁷

Van egy búcsúlevél jellege írásának, amikor szerencsekívánságok közt hosszú boldog életet kíván a bátyjának, akit jó tanáccsal is ellát, amely a gyerekek neveléséről szól. Van olyan érzete az olvasónak, hogy ezek a sorok reá vonatkoznak áttételesen.” Fordíts minden garast, amit csak tudsz, gyermekeid felnevelésére. Annyit tanultass velük, amennyit csak lehet, a tudomány által nemesítsd meg a szívüket, mert minden fillér, amit sikerrel fordítunk a nevelésre, biztos tőke lesz, mely később a tízszeresét adja vissza. Csak a tudás ér valamit, és éppen az ilyen hosszantartó mozgalmas időkben fontos a tudás”¹⁸

Önsajnálkozó soraival csapongó ez az írása is, mint akinek a levélírás közben is szélsőségesen hol pesszimista, hol optimista hangulatba cikáznak a gondolatai. „Ha háború lesz és én ottmaradok a csatamezőn, ne gondolj rám nehezteléssel, akiről el lehet mondani, jobb ő mint a látszat. Ha nyomorékká lónek vagy sújtanak, nyugodj meg ,nem leszek a terhedre, olyan magányba vonulok vissza, ahol a világ rövidesen elfelejt, ahonnan filozófus módjára egykedvűen szemlélem majd a világot. Ha szerencsével, sikerrel, vagyonnal térek meg, akkor szerető testvéri szívemre ölelek Téged, s amit tehetek, megteszem majd a tiedért.”

Leveléből kicsendül, hogy valamit sejt, esetleg tud is a várható galíciái mozgalmakról. „A francia, belga és olasz mozgalmak mellett talán Galíciában is megpróbálkoznak ilyesmibe, s lehet, hogy polgárháborúba bonyolódunk, amit nagyon nem szeretnék.” Majd így folytatja: „Mivel az európai háborúban nem veszünk részt, babért sem aratunk.”¹⁹

Búcsúzásként írja: Neked családod van, maradj otthon, ne hagyd magad elcsábítani, magasabb tisztet van mint apának.”²⁰

Ez a második levél is komor, szélsőségek közt csapongó, önmagát és másokat marcangoló. A sorok elkeseredett, elégedetlen összességében egy megkeseredett embert mutatnak, aki nemegyszer rabja változó hangulatának. Túl sokat, immár 14 évet töltött egy helyen, távol a világtól, rokonoktól, s túl messze az emelkedés esélyétől. Végül is elárulja, mi bántja; a szerencse, siker, vagyon hiánya. Ezért

¹⁷ T. Ágoston László: 1983.34

¹⁸ T. Ágoston László: 1983.34

¹⁹ T. Ágoston László, 1983.34.

²⁰ T. Ágoston László 1983.34

változást vár életében, a változás lehetőségét a katona a háborúban látja. Viszont Galiciában nem szeretne polgárháborút, s ez nem csupán véletlen. Elérkeztünk az 1848-as forradalom előestéjéhez. Közismert Lenkey János életének az a részlete, amikor a galíciai események révén egyszerre megváltozik körülötte minden.

Van Lenkey életének 1848 tavaszán egy kevésbé ismert részlete. Ez időben hevesen udvarolt egy bizonyos Szerafina Potocka nevű lengyel grófnőnek, aki később a menyasszonya lett. Lenkey menyasszonyáról, Szerafina Potocka grófnő létezéséről történészeink közül elsőként Márki Sándor írt – családi hagyományok alapján. Lenkey János megfordult Márki Sándor nagyapjánál Sarkadon 1848-49 nyarán három ízben is. Egy alkalommal megmutatta a menyasszony arcképét, amelyet egy hajtinccsel egy medalionban hordott magánál. Második alkalommal pedig Lenkey a grófnőt eljegyzett menyasszonyának nevezte.²¹ Az eljegyzésre valamikor 1848 június 11. és augusztus 5. között kerülhetett sor. E történetet kiszínezve adja elő Jókai Mór, amikor azt írta, hogy Lenkey János éppen lakodalmat készült tartani, amikor jelentették neki huszárai szökését. Ő rögtön felpattant és annyit mondott a jövőbelijének: „Csak egy pillanatra” –és a katonák után indult.²² A menyasszony létezését a Lenkey család a hagyományai közt számon tartotta.²³

A Márki-féle memoárnak van egy érdekessége. Lenkey alig 8 nappal a világosi fegyverletétel előtt járt náluk, 1849. augusztus 5.-én, s ekkor jelentette be Szerafina Potocka grófnővel történt eljegyzésüket. Lenkey János tudott a csataterекről érkező rossz hírekről, de ennek ellenére optimista, majdnem eufórikus hangulatban volt.

„Nincs miért titkolnom Önök előtt, hogy a legboldogabb ember áll előttük. Szerafin grófnő jegyese vagyok és pedig szüleinek beleegyezésével is.” Amikor a magyar szabadságharc reménytelen állapota került szóba, így vélekedett: „Legyetek nyugodtak. Pár nap múlva az ügy igen szerencsés fordulatot vesz. Békét a legjobb feltételek mellett fogjunk kötni, s akkor azután vígan lenghet háromszínű zászlónk a Kárpátoktól az Adriáig. Felvirrad még a magyarnak, s a honvédség új fényt hoz nevére.”²⁴ Végül is utólag nem tudjuk, hogy ital okozta jó hangulat, a közelgő házasság biztató reménye, vagy esetleg a környezetében lévő vigasztalása miatt mondta Lenkey az előbbieket. Az viszont mindenesetre leszűrhető: 1849. augusztus elején nem érzékelte reálisan, hogy a magyar szabadságharc ügye katonailag eldőlt, s a vereség csak órák kérdése volt. A történelemből ismert, hogy Lenkey századát azért vezényelték Stanislauba 1848 tavaszán, hogy leverjék a tüntető tömeget. Lenkey Jánosról írt munkák egyikében azt írják, hogy Lenkey érzelmi csapdába került, a tervezett házasság megoldotta volna anyagi gondjait. Viszont az érzelmi tényezővel szembe a tisztii becsület és a kötelességtudás került. Nem emelt kardot a tüntetőkre, sőt még ő és huszárai is

²¹ Márki Sándor: 1884.14

²² Jókai Mór: 1860.60-61

²³ F.B.: Lenkey Bertalan beszél a két '48.-as hős életének ismeretlen részletéről. – Eger-gyöngyösi Újság, 1937. október.8. 2

²⁴ Márki Sándor:1884.14

részt vettek egy lengyel hazafi temetésén.²⁵ Az bizonyos, hogy szimpatizált a lengyelekkel, hiszen családjában, unokatestvére Lenkey Emma férje, Peregriny Elek (1849.-ben kultuszminisztériumi tanácsos) lengyel menekült család tagja volt. A következmények ismertek, a századot áthelyezték Marianpolba. A huszárezred parancsnoka, heves, sértő szavak kíséretében 6 napi fogdával fenyegette meg az immár 26 éve katonaként szolgáló és addig büntetlen kapitányt, aki ez a lealacsonyító bánásmód annyira elkésérített, hogy sértődöttségében azonnali nyugdíjazását s addig is szabadságolását kérte.²⁶

Az eset fordulópont Lenkey életében, s döntése következtetések levonását is megengedi. Az első észrevételem: mindenképpen labilis idegzetű de főként sértődékeny ember lehetett, aki kockára tette az egész katonai pályafutását, amikor első elkésérésében nyomban nyugdíjazását kérte, illetve addig szabadságoltatta magát. A második következtetés –talán túl merész – csak valószínűsíthető, hogy Lenkey az udvarlás kapcsán nőszülési terveket, ezzel összefüggésben a hadseregből való leszerelését már korábban is fontolgathatta.²⁷ Miután a Lenkey-század hazaszökött, Lenkey parancsot kapott, hogy hozza vissza a katonákat.

Nem így tett, hanem melléjük állt, s vállalta egy szökéssel járó kockázat minden esélyét, mert ilyen esetekben a haditörvények szerint megtizedelték az alakulatot. Ez egy újabb érdekes momentum a személyét illetően, mert rendkívül rapszodikus, mondhatni kiszámíthatatlan jellemet takar, akit ilyen kivételes történelmi, katonapolitikai helyzetben nem a józan ítélőképessége, hanem vélhetőleg a hazafias érzülete vezérelt.

A történet ismert sikerrel hazatértek 1848.május 28-31 között. A három nap alatt mintegy 130 km-t tettek meg, amely nem mindennapi meneteljesítmény volt a korban.²⁸

Mi lehetett az oka, mely azok a monumentumok, amelyek Lenkeyt egy olyan döntéssorozat irányába vitték, amelyek a Kívülálló szemében illogikus lépésnek tűnnek? Először is részt vett a császári hadsereg tisztjeként egy osztrákelles tüntetésen és temetésen.

Másodszor amikor ezért megfenyítették rögtön félreállt, s a nyugdíjazását kérte. Harmadszor, amikor az elszökött század után küldték, ő katonáival hazatért s vállalta a szökéssel járó kockázatot.

Nem tudjuk viszont lehet egy közös gyökere a váratlan döntéssorozatnak. Bár a Monarchia távoli szegletében szolgált hosszú ideje, már 26 éve állt az osztrák

²⁵ T. Ágoston László.1983.32

²⁶ A Lenkey.-század szökéséről részletesen ír Rédvay István 1941,50-60; Rosonczy Ildikó,1979. 141-163

²⁷ Meg kell jegyezni, hogy van olyan Lenkeyről szóló történelmi tanulmány, amely nem tartja valószínűnek, hogy Lenkeynek menyasszonya lett volna Szerafina Potocka – Merényi Metzger Gábor,1944.95

²⁸ A század sikeres szökését és gyors átkelését a Kárpátokon egy, a forrásokban Druzbaczký Druzbáczy György,Druzbáczy György, illetve Druzbáczy György néven említett domokosrendi szerzetes segítette, akinek a szerepét a Lenkey-század sikeres hazajutásánál alig ismerik. –Jókai Mór- Bródi Sándor-Rákosi Viktor,: 1898.74; Kis- Várday Gyula: 1933.131-139; halász Antal: 1941.86-87; Németh Kálmán: 1943.464.

hadsereg kötelékében, de mindig külföldön, nemzetiségi környezetben, ahol felismerhette, hogy az ő szerepe csak a rabtartók kiszolgálása.

A cselekvés sorozat első lépésétől jellemzi őt, hogy érzelmeire hallgat szimpatizál a lengyelekkel, mert őt is áthatják a hazafias érzések. Majd amikor ezért a nyilvános osztrákellenes közszereplésért megfenyítik, hirtelen támadt elkeseredettségében sértődötten a nyugdíjazását kéri. Végül, amikor a szökött katonáival tart, egy rendkívüli kockázattal járó, vakmerő lépésre szánja el magát. Lenkey János döntéseiben az egyértelmű, hogy a szubjektumnak meghatározó szerepe van. Ezért fordul elő, hogy Lenkey lépései a várható következményeivel, illetve az őt ért sérelmekre adott reakciói nem állnak arányban.

A bravúros szökés után az uralkodó által kinevezett magyar kormány nehéz helyzetbe került, de a megyék és a közvélemény nyomására nem állították hadbíróság elé, hanem a délvidéki rácok ellen küldték Lenkeyt és a századot.

A szökés elképesztő népszerűséget eredményezett, s Lenkey politikai és közéleti szereplésének csúcspontja volt, de ő ezt nem tartotta elegendőnek, ennél többre vágyott. Hazatérése után első megnyilvánulásait, nyilvános közszereplését jellemezte egyfajta teatralitás. Kovássy Albert honvéd százados jegyezte fel róla: „Hazatérte után Máramarosszigeten Lenkey lelkes beszédben felszólította a hatóságot, rendelkezék felőlük, míg a minisztérium sorsuk felől dönt. Azt kívánta, állítsák oda, ahol veszély van.”²⁹

Máramarosszigeten történt az, amelyet Várady Gábor honvéd őrnagy jegyzett fel „Most is előttem áll daliás alakja, rokonszenves arca, midőn a megyebizottsági ülésen egy lándzsává alakított kaszával megjelent, indítványozván, hogy elegendő puskák hiányában a lengyel szabadságharc példájára ily fegyverekkel lássuk el nemzetőreinket.”³⁰

²⁹ Kovássy Zoltán: 1984.122

³⁰ Kovássy Zoltán: 1984.122

A Lenkey huszárszázad útja
(URBÁN, A., 1962., 295.)

Ez utóbbinál meg kell jegyeznünk, hogy kaszával harcolni az osztrák elit alakulatok ellen abszurd ötlet, egy jól képzett katonatiszttól érthetetlen, hacsak nem politikai fogásnak, hatásadászatnak nem tekintjük a kijelentését. Lenkey Jánosnak a Radical Körrel való kapcsolatáról is érdemes szólni. e társulat létrejöttének a gyökerei 1938.-as pesti árvízig visszanyúlnak. Az árvíz idején az egykori Magyar utcai Lamacs nevű fogadóban találkoztak a pesti színészek, mint Megyery, Lendvay, Szentpétery, Egressy.

Rajtuk kívül idejártak Vörösmarty Mihály és tisztelőinek a csapata. Valamennyiüknek a nemzeti nyelv ápolása volt a szívügyük, mint Fáy Andrásnak, Tóth Lőrincnek, Garay Jánosnak, Erdélyi Jánosnak, Kazinczy Gábornak, Várady Antal ügyvédnek, Bajza Józsefnek. Ezenkívül tagjai voltak a körnek még iparosok, orvosok, pap-tanárok és ügyvédek is. A társaságot Nemzeti Körnek hívták, s ez a csoport 1847-ben alakult át Ellenzéki Körré, majd 1848 márciusa után Radikál Kör lett a nevük.³¹

A Radikál Kör 1848 november 6.-án estélyt adott, amelyet Vörösmarty Mihály szervezett Lenkey János és a századának tiszteletére. A lakomával egybekötött hazafias estélyen komoly és tréfás köszöntők után Vörösmarty elszavalta Harci dal-át a magyar Marseillaise-t³²

Ez a demokratákból és republikánusokból álló csoport 1849. április 5.-énpárttá alakult Radikál Párt néven. A párt programja Magyarország független köztársasággá kiáltása és a radikális politika folytatása. A képviselőház tagjainak a harmadrésze belépett soraikba. A Radikál Pártnak komoly szerepe volt abban, hogy rábíri a békepárti képviselőket a Habsburgok trónfosztására és Magyarország függetlenségének kikiáltására. Kormányzati szerepük annyi volt, hogy az igazságügyi minisztérium balszárny bátyja lett.³³

A radikálisokat a kortársak, akik közé tartozott Szacsvey Imre, Petőfi, a Madarász testvérek, flamingóknak hívták. A gúnynevüket a kalapjukra tűzött vörös tollról kapták.

A radikálisok és Lenkey kapcsolatáról érdemes néhány szót szólani. Petőfi verssel köszöntötte a hazatért Lenkey huszárokat a Lenkei százada című versében. Csak közbevetőleg jegyzem meg, hogy a demokratikus érzelmű költő tudatosan elhagyta a vers címében a nemesi származást jelző y-t Lenkey nevéből. A vers augusztus 20.-án jelent meg, s két hét múlva – szeptember 2.-án – Kossuth a parlamentben elmondott beszédében a délvidéki hadműveletekről szólva Lenkey kapitányt, mint a „leghatározottabb hősie kötelességérzet” megtestesítőjeként aposztrofálta.³⁴

Lenkey később is élvezte a radikálisokkal szimpatizáló és azokra támaszkodó Kossuth Lajosnak, az Országos Honvédelmi Bizottmány elnökének a pártfogását. Ezt jelzi, hogy Kossuth léptette elő tábornokká 1849 márciusában.

A fentiekből két következményt szűrhetünk le. Lenkey politikai nézeteit tekintve mindenképpen szimpatizált a radikálisokkal. Azt nem tudjuk, hogy osztotta-e azok nézeteit. Tény, élvezte mindenképpen e kapcsolat révén az 1848 ősztől szinte teljhatalmú Kossuth bizalmát. Ismert, hogy nem volt teljesen felhőtlen Kossuth és a hadsereg kapcsolata, s Lenkey Jánosnak vállalnia kellett ennek ódiámát. A róla megfogalmazott szélsőséges vélemények egyik kiváltó oka lehetett a radikálisokkal való kapcsolata és szimpátiája.

Ne feledjük, a szabadságharc hadserege nem politikáló hadsereg volt, ily módon Lenkey közvetett-közvetlen kapcsolata a radikálisokkal eddig ismeretlen és

³¹ Zolnay László: 1986.252

³² Márczius Tizenötödike, 1848.202

³³ Molnár Erik: 1967. 5. 537-538

³⁴ Kossuth Lajos összes munkái. XII, 1957.870

elfogadhatatlan volt a tisztikar körében. Ismerve Lenkey János azon tulajdonságát, hogy ambiciózus ember, talán megérthető, miért került kapcsolatba a radikálisokkal.

A politizáló Lenkey nyilvános közszereplései után elemeznünk kell a forradalom és szabadságharc alatti katonai tevékenységét. Ebből négy momentumot emelnék ki. Elismeréssel kell szólni legelőször is a huszárszázadának sikeres hazamenekítéséről. Hosszú huzavona után a Lenkey huszárokat parancsnokostól a hadügyminiszter a délvidéki hadseregbe osztotta be, ahová Viskről hosszú útvonalon 1848 augusztus 11-e után érkeztek a verbászi táborba. Itt 1848 augusztus 19.-én, Szenttamás második ostromakor vetették először harcba. Lenkey és a század tevékenységéről elismeréssel szóltak parancsnokai. Egy hónap múlva, szeptember 30.-án kérvényezte, hogy őt és a századát helyezték át az újonnan szervezett Hunyadi lovasságához. Közben, október 9.-én őrnaggyá léptették elő, majd október 12-e után alezredesi beosztásban a Hunyadi ezredhez került. 1848 december közepén ezredessé előlépett Lenkey (kinevezését október 16-ra visszakeltezték) hadosztályparancsnokként a bácskai hadtest vezetéséhez került. Itt 1849.január közepén a bácskai hadtestnél leköszönt parancsnok miatt Vécsey tábornok és Lenkey ezredes fontos seregmentő tevékenységet láttak el, amelyet az Országos Honvédelmi Bizottmány is elismert.³⁵

Ezután 1849.árcius elsején a Honvédelmi Minisztérium a komáromi várba irányította Lenkeyt. Március 15.-től tábornokká nevezték ki. A körülzárt komáromi erődbe Lenkey április 10.-én jutott be, ahol 10 napig ő volt a várparancsnok, Guyon tábornok beérkezéséig.³⁶

Komáromban a szervező munkán kívül egy nevezetes haditett is végrehajtott. A várat ostromgyűrű vette körül, ez ellen csapatával április 22.-én sikeres támadást intézett, amelynek eredményeként megkezdődhetett az ostromgyűrű teljes felszámolása.

Lenkey Komárom felmentése után a tartalékhadtest lovasságának a főparancsnoka, 1849 júniusától megbetegedett, s júliustól szolgálaton kívül volt. Világosnál esett fogságba.³⁷

A Lenkey János életrajzával foglalkozó történeti munkákban eddig nem vizsgálták a kérdést, hogy mi történt vele a forradalom és szabadságharc utolsó három hónapjában mi volt a betegsége.

Viszont ezt a sajnálatos tényt nem kerülhetjük meg, s ezért részletesebben kell szólnunk a betegségről.³⁸ Lenkey aradi vallomásában így említette: „, Komárom

³⁵ Kossuth Lajos összes munkái.: XIV,1953.247

³⁶ Bona Gábor: 1983. 221

³⁷ Bona Gábor: 1983. 221

³⁸ Érdekes módon, az emberi lélek rezzenéseire érzékeny írókat megragadta és foglalkoztatta Lenkey János személyisége, betegsége. Ezért az irodalmi és színpadi művek írói viszont jóval

felmentése után... én sajnos megbetegedtem és a hadtestem vezetését Klapka vette át. Ezen időtől fogva gyógykezelés alatt állottam és Pesten, majd az osztrákok közeledtével Szegeden gőzfürdőket kellett használnom. Midőn ez a hely is kiürítettett, én nagyváradra mentem, majd Aradra. Végül csatlakoztam a világosi fegyverletételnél résztvevő csapatokhoz és azzal együtt megadtam magam.”³⁹

Lenkey nem nevezte meg a betegségét. Megfogalmazódott olyan vélemény is, hogy a szokásos reumás „huszárbetegségen” kívül talán leginkább a neki való feladat hiány miatt lett beteg.⁴⁰

Való igaz, hogy különösebben jelentős feladatot nem bíztak rá. Vajon miért?

A kortársak és a Lenkeyt személyesen ismerők között Podhorszky Mária szerint: „A tragikus véget ért Lenkey tábornokról az a hír szárnyalt, hogy a szabadságharc alatt is már búskomoly volt, mert Görgey nem méltányolta áldozatkész hazafiságát. Figyelmen kívül hagyta amaz életveszélyes tettét, amellyel századát idegen földről behozta. Sereget nem, csak rangot adott neki... ezzel tétlenségre kárhoztatta.”⁴¹

Tényleg feltűnő, hogy Lenkey a komáromi csata után lett beteg. Az előbbi véleménnyel összecseng Vukovics Sebő visszaemlékezése, aki 1849 április 22-25 között a komáromi várban tartózkodott. „Lenkeyt az sértette a tábornoki kinevezése miatt, hogy noha ő idősebb ezredes volt, tábornoknak mégis Kossuth Guyont 8 nappal előbb nevezte ki, s személyét ennek parancsai alá helyezték. Sokszor keservesen elkiáltotta: «Ezt is elszenvedem a hazáért!» –írta Vukovics.⁴² A Klapka-féle új haditerv 1849.május 20-i elfogadása után Lenkeyt valóban mellőzték. Miért? Nem valószínű, hogy azért mert a tábornokok egy része súlyosan elmarasztalta. Leiningen-Westerburg Károly: „Magyarország sokmás közt is legnagyobb szamarának és gyáva szájhősének tartotta.”⁴³ Vukovics szerint nem volt népszerű a tábornokok körében: „Egyébiránt Guyon és Lenkey Görgey főhadiszállásán folytonos gúny és élcek tárgyai voltak. Amazt hóbortosnak, ezt tudatlannak, mindenféle torz képekben csúfolták.”⁴⁴

Görgey Artúr Lenkeyt „jelentős becsvágyú és jelentéktelen képességű”-nek tartotta.

Előbbre jutását bizonyosan eldöntötte már a forradalom és szabadságharc előtt az a gyakorlat, amely szerint a Monarchia hivatásos tisztjeit minden évben egy szigorú, ma úgy mondanánk, káderezésnek vetették alá. A sok szempontú minősítési lapokon – családi körülményeit, kapcsolatait, szokásait és viselkedését is

korábban vizsgálták –e kérdést, s e témában időtálló művek születtek. Pl.: Fekete Sándor: Lenkey tábornok c. drámája 1980.-ban; Gerencsér Miklós: Aradi napló –történelmi regény Bp. 1981, valamint Száraz György: A nagyszerű halál c drámája 1972.-ben

–Lásd Csiffáry Gergely:1993.57-67

³⁹ Bartha Antal: 1930,102; illetve Katona Tamás: 1979.II.144

⁴⁰ Csorba László: 1984.9

⁴¹ Podhoray Podhorszky Mária: 1889.83

⁴² Vokovics Sebő: 1982.70-71

⁴³ Katona Tamás: 1979.I.93.

⁴⁴ Vukovics Sebő: 1982.75

–számon tartották minden egyes hivatásos tisztnek. A forradalom és a szabadságharc alatt a Lenkeyről alkotott képet Vukovics Sebő találóan így összegezte: „Lenkey fő vonása a láng hazaszeretet volt. Ha szinte annyi ügyességgel bírt volna, és ha azon hibáinak nem esett volna örvényébe, hogy naponta délután hosszabb poharazgatásnak adta át magát, miáltal tekintélye csökkentetett, derék katona egyénisége mellett a legkitűnőbb tábornokok egyike lett volna hadseregünkben.”⁴⁵

E szokását, ti., hogy szerette az italt a kortárs Degré Alajos is említette. „Egy ízben, amikor Pesten az Angol Királynő Szállodában ők zajosan mulattak, Lenkey átüzent: »Köszönöm a meghívást – mond éles, csengő hangon. Bizony nem azért üzentem át, mintha pihenés után sóvárogtam volna, de fáj a szívem, hogy szomszédságomban oly jókedvű társaság mulat, s én nem lehetek köztük.«”⁴⁶

Kétségtelen, Lenkey italozása nem segítette az előbbre jutását, mert nem lehet egy italt kedvelő tiszt homályos értékítéletére bízni sem a katonák ezreinek az életét, sem pedig a rendkívüli erőfeszítések árán előállított harci technikát. A mulatozást, italt kedvelő ember hangoskodik, másokat megbánthat, s ellenséget szerezhet. Talán ez okozza, hogy a kortársakon kívül a történészek is lesújtóan értékelték. Szilágyi Sándor szerint : „Tábornok vala, valóságos tábornok ész nélkül, s csak mint illyet nevének köszönheti, hogy a futólagos croquis-k soraiban említetik.”⁴⁷

Lenkey magasabb katonai képességeit napjainkban is kérdőre vonják, és joggal. Katona Tamás szerint: „Lenkey kitűnő huszártiszt volt, magasabb parancsnokként nem vált be. Hangoskodó természete és mindenhol áruló magatartást szimatoló viselkedése bajtársai szemében sem tette népszerűvé.”⁴⁸ Megállapítható, hogy Lenkey Jánosnak 1848 előtt manifeszt pszichiátriai betegsége, tehát súlyosabb pszichés zavarai nem voltak, kifejezetten adaptációs problémái nem lehettek, mert akkor az osztrák hadseregből eltávolították volna. E korszakra vonatkozóan annyi leszögezhető: excentrikus vonásai vannak, szegényesek az emberi kapcsolatai, körülfonja, befolyásolja az izoláció, ún. mániás-depressziós megbetegedésre nincs igazán bizonyíték.⁴⁹

Nagysándor József tábornok 1849. szeptember 14.-i vallomásában tett kijelentése, mintha arra utalna, hogy volt, aki ezt is érzékelté vagy tudott róla....”Ami szintén megnevezett és ugyancsak tábornokként alkalmazott Lenkey parancsnokot illeti, ő május végéig Komáromban volt csapatparancsnok. Később

⁴⁵ Vukovics Sebő: 1982.71

⁴⁶ Degré Alajos: 1983.26

⁴⁷ Szilágyi Sándor:1850. 229

⁴⁸ Katona Tamás:1979.I.35. – Ide kapcsolódik, hogy a fenti megállapításra vonatkozóan kikértem orvos szakértő véleményét, aki szerint a „mindenhol áruló magatartást szimatoló viselkedése” vélhetően a Lenkeynél meglévő paranoia egyik tünete.

⁴⁹ Dr. Lajos Zoltán pszichiátriai osztályvezető főorvos (Eger) szíves közlése.1996.szeptember 12

valami változás történt velem, és amennyire tudom, Pestre ment, és az utóbbi időben már ne volt alkalmazásban.”⁵⁰

Lenkey 1849 júniusától valóban beteg, viszont a betegség természetére nincsenek adatok, amely fogságba esését követően súlyos formában jelentkezett.

Lenkey a magyar főtisztekkel 1849 augusztus 25.-én érkezett meg az aradi várba.⁵¹ Első kihallgatására augusztus 27.-én került sor, ekkor még úgy tűnik, semmi baja, a második kihallgatása szeptember 14.-én volt.⁵² Katona Tamás szerint a szeptember 14.-i vallomása még eléggé összefüggő, de nem tartja kizártnak, hogy ez esetleg a jegyzőkönyvet vezető hadbírónak köszönhető. Másnap, 1849. szeptember 15.-én, utólagos beadványában találni első jelét egyfajta zavarodottságnak. „Kérem utólagos kihallgatásomat, a tiszt urak jelenlétében elő fogom adni életem főbb vonásait, mert ilyen leírhatatlan borzalmas sorsa senkinek sem volt még, mióta a világ a világ, és senkinek sem lesz, míg csak világ a világ.”⁵³

Tehát az aradi börtönbe kerülését követően 21 napon belül a betegség komoly jelei mutatkoznak nála, amely igen megdöbbentette az ott raboskodó tisztársait is. Az előzőekből kiderül, hogy Lenkey pszichés problémáit ismerte a környezete. Hangsúlyoznunk kell, hogy a nagyfokú leromlásnak egy oka lehet. Amíg korábban Lenkey az őt ért stresszhatásokat a rendszeres poharazgatással „ellensúlyozni”, tudta, erre a börtönben már nem volt lehetősége.⁵⁴

Egy héttel később dr. Jakob Böhm cs. kir főorvost bízták meg Lenkey betegségének vizsgálatával 1849.szeptember 23.-án. Böhm naplója szeptember

⁵⁰ Katona Tamás: 1979. II.175

⁵¹ Katona Tamás: 1979.I. 75

⁵² Katona Tamás: 1979.II.176

⁵³ Katona Tamás: 1979.II.187.

⁵⁴ Idetartozik, hogy az elmúlt korokban a vezetékes ivóvíz hiánya a fertőzött vizek, gyakori járványok miatt a lakosság éppen úgy mint a hadsereg tagjai, általában bort fogyasztottak Magyarországon. Nem véletlen, hogy éppen a kincstár állította fel a végvárainkban már a XVII században az első serfőző házakat azért, hogy a katonák a fertőzött vizek és a rosszul kezelt borok helyett azt fogyasszák. Tehát a hadseregben természetes és bevett szokás volt az italozás. Magyarországon a XIX század derekán már a kortársak panaszkodtak a mértéktelen borfogyasztásra. Különösen érvényes ez Egerre, amely az 1850-es években éppen lakosainak nagymértékű borfogyasztásáról vált híressé.

23- november 25 kötött részletes leírását adja Lenkey fokozatos leromlásának, s betegsége elhatalmasodásának.⁵⁵

Lenkey betegsége, elméjének gyors elborulása nem előzmény nélküli. Mint az az előadottakból kitűnik. A korábbi élettörténetéből ismert adatok alapján személyiség-fejlődési zavart feltételezünk nála túlzott becsvágy és a képességek

⁵⁵ Katona Tamás: 1979.II. 263-269. – Dr. Böhm leírta, hogy 1849.szeptember 23.-án Lenkey járása imbolygó, tekintete bizonytalan. Fejfájásról és székrekedésről panaszkodott, a beszéde folyékony volt, de gondolatai rendkívül zavaros voltáról árulkodtak. Még ezen a napon rendkívüli haragra gerjedt, mert meglátta az ablaka előtt álló őrt, akinek hiába parancsolta meg, hogy távozzon. Másnap, a kapott gyógyszer hatására néhányszor székletürítést végzett, enyhült a fejfájása, de a javasolt ülőfürdőt megtagadta s kérte, hogy külön kádat készítsenek neki. tartása imbolygó, tekintete merev volt. Még aznap eltörte az óráját, minden holmiját kiszórta az ajtón az ablakon, csak az ágyat, egy palackot és két poharat hagyott a szobában . Feltűnően nagy volt az étvágya. Szeptember 25.-én azt panaszolta, hogy keveset kap enni, amiért a börtönőrt kárhóztatta. Kérte a legjobb minőségű ételt. Kimagasló személyiségét megillető minőségű fehérműt akart, s ezért a varrónő és mosónő gondoskodására tartott igényt, ezen túl azt is kívánta, hogy tisztí küldöncöt osszanak be hozzá.

Szeptember 26.-án feltűnően nyugodt volt , azt mondta, hogy a korábbi napokban félrebeszél, de most már olyan állapotban van, hogy nincs szüksége gyógyszerre. Amikor emlékeztették arra, hogy három nappal korábban minden pénzét (400 frt-ot) szétépett, azt válaszolta ez nem nagyon érdekli, mert csak egy levelet kell írnia Woldianernek [Woldianer Móric (1810-1885) bankár volt] vagy Károlyi grófnak [személyét nem tudjuk azonosítani], akik ellátják pénzzel.

Szeptember 27.-én feltűnően nyugodtnak tűnt, majd kiemelte az ablaktáblákat és azokkal illetve más tárgyakkal eltorlaszolta a bejáratot, meztelenre vetkőzött és útiköpenyébe burkolózott. Sem ételt, sem italt nem vett magához, amíg végül az éhség este rá nem kényszerítette.

Szeptember 28.-október 5 között állapota nem javult, csak gyümölcsöt és kenyeret evett.

Október 9.-én csak gyümölcsöt kívánt, a kávéhoz adott kenyeret szétmorzsálta, a morzsákat sorba rakta azért, hogy a tömegesen előforduló legyeket táplálja.

Október 10.-én rendkívül izgatott volt, meztelenül járkált a zárkában, s a kérdésre, hogy miért dühöngött az éjjel, azt válaszolta, az ördögöt akarta kiűzni magából. Az ablakpolcot teleszórta morzsával, azért, hogy megetesse testvéreit, a legyeket, akik többet jelentenek számára mint a környezetében lévő emberek.

Október 11-30 között gyógyszerekről hallani sem akart, az orvos kérésére, hogy az meglátogassa, azt felelte, neki mindegy, mert a legjobb bel-és külföldi orvosokkal állandó szellemi kapcsolatban áll.

November 4-7 között éjjelente rendszerint dühöngött,a ráadott kényszerzubbonyt szétszaggatta, bár kitűnő az étvágy, de ereje hanyatlik

November 8.14 között az elmezavar egyre erősödött, testi ereje gyengült. Rendszeresen az ágyba vizelt és székelt.

November 15-e utáni napokban a beteg saját ürülékével mázolta be a testét, s orvosának a rettenetes szagot árasztva azt mondta, hogy a büzt citromfű illatnak tarja, amellyel az ördög kente be.

November 24-25 -én azt állította, hogy elvesztette szeme világát, de mégis lát, mert kijelentése szerint testét fény övezi. E napokban mindig betakarta testét s nem válaszolt egyetlen kérdésre sem

Ezután a napló a Lenkeynél elhatalmasodott betegséget, a beteg egyre romló egészségi állapotát s elembertelenedett helyzetét tárja elénk.

közötti különbség, szélsőséges hangulati ingadozások, szegényes emberi kapcsolatok, italozás, izoláció stb. alapján.⁵⁶

Tény, hogy a többi vádlott még 1849.október 5.-én az ítélet kihirdetésekor is reménykedtek a megígért kegyelemben. Nem hitték el, vagy nem akarták elhinni, hogy ki fogják végezni őket. Lenkey nem így gondolkodott. Ő már 1849. augusztus végén tudta vagy sejtette, hogy meg kell halnia, mert a galíciai szökést nem bocsátják meg az osztrákok. Talán erre utalnak az aradi börtönben raboskodó tisztársak Lenkeyvel kapcsolatos feljegyzései. Szinnyi József naplójában azt írta 1849. augusztus 31.-én, hogy az Alföldről érkező futárok hírül adták Komáromban Arad elestét és azt, hogy Lenkeyt agyonlövik. Schweidel József 1849.szeptember 22-i feljegyzése szerint Szegény Lenkeyt állítólag elítélték kötélre, el sem tudom hinni, pedig azt állítják, hogy meg is mondták neki...⁵⁷

A sikertelenség miatt már betegen börtönbe került Lenkey nem tudta elviselni a szabadságharc elvesztését, s a várható felelősségre vonástól való félelmében, belső gyötördésben összeroppant. Betegsége kiváltó okairól ezt írták az osztrák orvosok: „A betegség oka külső megnyilvánulásából világosan megállapítható az elkövetett vétek és bűncselekmény tudata, a fokozódó lelkifurdalás, és a betegség kezdetén a bűncselekmény súlyának megfelelő büntetéstől való félelem.”⁵⁸

A múlt századi orvosi jelentés készítői nem tudtak arról, hogy Lenkey betegségének előzményei voltak. Valószínűleg nem ismerték italozását sem. A császári hatóság Lenkey elmebetegsége miatt nem állította bíróság elé, de nem is engedték szabadon, őt ugyanis státusfogoly-nak tekintették.⁵⁹

A börtönben betegségét a kor szintjén felismerték, de adekvátan kezelni nem tudták, s a vizsgálati fogságban, elviselhetetlen szenvedések után, 1850. február 9.-én meghalt az aradi várbörtönben. Olyannyira státusfogoly, hogy halálának a pontos idejét is egy Haynaunak készült hadbírói jelentésből ismerjük, amely Aradon, 1850 február 14.-én keltezett. „E hó 9.-én az itteni várban őrzött, megtévelyodott és az orvosok által már reménytelen esetnek ítélt Lenkey János lázadó vezér végre halál útján fogatékba jutott.”⁶⁰

* * *

Lenkey János betegségét a korban demonomániának (ördögösségnek, megszállottságnak) és általános elbutulásnak nevezték. A mai orvosi gyakorlat ezt a betegséget paranoid pszichózisként diagnosztizálná a tünetek és a leírások

⁵⁶ Dr. Lajos Zoltán pszichiátriai osztályvezető főorvos (Eger) szíves közlése. 1996. szeptember 30.

⁵⁷ Katona Tamás: 1979. I. 192

⁵⁸ Katona Tamás: 1979. I. 347

⁵⁹ 1849 szeptember 26.-án Ernst törzshadbíró írta „Lenkey vádlottat illetőleg kénytelen vagyok a büntetés iránti javaslatomat –azaz a halálbüntetést –függőben tartani, mivel rajta az elmebaj tünetei mutatkoznak és napok óta orvosi megfigyelés alatt áll” Bartha Antal:1930.186

⁶⁰ Katona Tamás: 1979.II.271

alapján. Ennek egyik változata az ún. börtönparanoia. E betegség tünetei téveszmék és érzékszalódások formájában jelentkeznek, a beteg nem hajlandó táplálkozni. A táplálkozás hiánya a betegséggel együtt a szervezet nagyfokú leromlásához vetet.

Napjainkban az ilyen betegségben szenvedő ember megmenthető. A XIX. században ez a betegség öntörvényű volt s a pusztulásba vezetett. Nem ismerték az orvosi gyakorlatban még akkor a mesterséges táplálást, infúziókat és a korszerű gyógyszerek sem álltak rendelkezésre.⁶¹

A mai kor pszichiátereit előtt sem ismeretlen a rövid idő alatt kibontakozó elmebetegség, de napjainkban az esetek túlnyomó többségénél gyógyítható egy ilyen állapot. Ma már ilyen súlyos, teljes pszichés dezintegrációt mutató tüneti képpel nem találkozunk. Ennek okai a betegség korai felismerése és az idejében bevezetett hatásos kezelés.

Felvetődik a kérdés, milyen okai voltak, mi a lehetséges magyarázata annak, hogy Lenkey Jánosnál három héttel az aradi börtönbe kerülése után már jelentkeztek az elmebaj tünetei? Ez a kérdés azért is megválaszolatlan, mert az aradi tizenhárom vértanú egyikének sem borult el az elméje a bitó árnyékában, hanem emelt fővel vették tudomásul az ellenségeik által rájuk kiszabott halálos büntetést. Mai pszichiátriai orvosi vélemény szerint a személyiség-fejlődési zavar a büntetéstől való reális félelem, az önvád, az erős lelkiismeret-furdalás, valamint a korabeli börtönviszonyok együttesen eredményezhették a súlyos elmezavar kialakulását. Egy ilyen mértékű elmezavar abban a korban majdnem mindig halállal végződött és nemcsak a börtönben, hanem a kórházban is.⁶²

E tanulmányban talán rideg kegyetlenséggel kerestem Lenkey János emberi vonásait, tetteinek mozgatórugóit, akit a történelemből ismerünk, de őneki is, mint bárki másnak, gyarló emberi tulajdonságai voltak.

Lenkey János emléke – a történelem iránt érdeklődő művelt nagyközönség körében – a tündöklő hazaszeretet, a hősiesség megtestesítője, s ennek köszönhető rendkívüli népszerűségét. Tragikus életét, embertelen pusztulását ismerve megrendülten gondol rá az utókor.

Mégis kevesen gondolnánk azt, hogy ez a nehéz sorsú gyermekből férfivá érett ember rendkívüli ambíciókat hordozott magában.

Személyisége, amelynek alapvető jegyei a gyermekkorban rögzültek – hazaszeretet, szeretetehség, család utáni sóvárgás, emelkedni vágyás – átfogják az

⁶¹ Csiffáry Gergely:1993.65

⁶² Dr. Lajos Zoltán pszichiátriai osztályvezető főorvos (Eger) szíves közlése. 1996.szeptember 30.- E helyen szeretném megköszönni dr. Lajos Zoltán főorvosnak, hogy a témában vele többször konzultálhattam. Köszönettel tartozom az önzetlen segítségért, értékes szakmai összefoglalásaiért, az észrevételeiért, pontosításaiért s azért, hogy egyben elvégezte tanulmányom pszichiátriai lektorálását is.

életét, s ezek a jellemvonások jelentik az összekötő kapcsot a kiemelkedő tettek és a tragikus vég között.⁶³

Lenkey János pályafutása eszünkbe juttatja a szintén tragikus sorsú gr. Széchenyi István időskori töprengő szavait: Az ember élete két részből áll: az első részben reménykedünk egy jobb jövőt, a másodikban bánkódunk az elkövetett hibák felett

Irodalomjegyzék

T. ÁGOSTON László

1985. Három ismeretlen Lenkey-levél – Honismeret.5. 3135

BARTHA Albert

1930. Az aradi 13 vértanú pörének és kivégzésének hiteles története. Bp.

BONA Gábor

1983. Tábormokok és törzstisztek a szabadságharcban. Bp.

CSIFFÁRY Gergely

1993. Lenkey János emléke az irodalomban – Archivum Supplementum ad honorem Béla Kovács dedicatum. Eger, 5767.

CSORBA László

1984. A tizenötödik vértanú. –Inter Press Magazin 3.49

DEGRÉ Alajos

1984. visszaemlékezéseim. Az 1848-49.-ik év előtti és utáni időkből. I. Második kiadás. (Összeállította, szerkesztette, a bevezetést és a jegyzeteket írta Ugrin Aranka). Bp.

GRACZA György

1941. A hazatértek. A bukovinai magyarok kétszáz esztendeje. Nagyvárad.

JÓKAI Mór

1980. Emléksorok. Napló 1848-49.-ből (Sajtó alá rendezte és az utószót írta: Nemeskéri Erika). Bp.

JÓKAI Mór- BRÓDY Sándor-RÁKOSI Viktor (szerk.)

1898. Ezernyolcszáz-negyvennyolcz. Az 1848/49-iki magyar szabadságharc története képekben. Bp.

KATONA Tamás

1979. Az aradi vértanúk I-II (Összegyűjtötte, a szöveget gondozta, a bevezető tanulmányt és a jegyzeteket írta K.T.). Bp.

KIS-VÁRDAY Gyula

1933. A bukovinai székely falvak – Ethnographia XLIV. 131-139

KOSSUTH Lajos összes munkái. XII

1957. Kossuth Lajos az első felelős minisztériumban 1848. április-szeptember. Sajtó alá rendezte: Sinkovics István. Bp.

KOSSUTH Lajos összes munkái. XIV.

1953. Kossuth Lajos az Országos Honvédelmi Bizottmány élén. Második rész. 1849. január 1- április 14. Sajtó alá rendezte: Bartha István. Bp.

⁶³ E tanulmányhoz kapcsolódik az itt közreadott Lenkey Jánosról készült metszetábrázolás. Ez a litográfia „Weinwurm A.ph” szignóval jelent meg. – Gracza György:1894.I. 315

KOVÁSSY Zoltán

1984. Lenkey visszatér – Inter Press Magazin 8. 122-124

MÁRKI Sándor

1884. Lenkey életéből – Pesti Napló, szeptember 14

MERÉNYI – METZGER Gábor

1994. A tizenhatodik aradi vértanú. Lenkey János tábornok emlékezete-
Hadtörténeti közlemények 3. 88-120

MOLNÁR Erik (szerk.)

1967. Magyarország története. III

NÉMETH Kálmán

1943. Százezer szív sikolt. Bácsjózseffelva.

PODHORAY PODHORSZKY Mária

1889. Egy államfoglaló naplója 1852. október 18.-tól 1857 május 24.-ig
Székesfehérvár.

RÉDVAI István

1941. Huszáraink hazatérése 1848-49.-ben. Bp.

ROSONCZY Ildikó

1979. Adalékok Lenkey huszárszázadának hazatéréséhez. –Folia Historica 7.
141-163

SZILÁGYI Sándor

1850. A magyar forradalom férfiai 1848/9-ből. Pest

URBÁN Aladár

1962. Lenkey százada- Élet és Tudomány. XVII. évf. 10.szám. 291-295

VUKOVICS Sebő

1982. (sajtó alá rendezte, az utószót és a jegyzeteket írta Katona Tamás). Bp.

ZOLNAY László

1986. Mozaikok a magyar újkorból. Bp.